

КОНФЛІКТНЕ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Зеленський Є.С.,
*старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Немонова Л.Х.,
*здобувач вищої освіти другого курсу
Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Зеленський Є.С., Немонова Л.Х. Конфліктне питання застосування вогнепальної зброї працівниками національної поліції України.

В статті розглянуто деякі аспекти та проблематика застосування працівниками Національної поліції України вогнепальної зброї, під час виконання своїх службових обов'язків та повноважень, в усіх випадках, що пов'язані зі стрільбою. Відповідно до чинного законодавства, застосування вогнепальної зброї являє собою одним із найсуворіших заходів примусу, та може бути вживаним у виняткових випадках, що зазначено у нормах Закону України «Про Національну поліцію». Закон забезпечує, по-перше, особисту безпеку поліцейського. По-друге, безпеку інших громадян, що є одним із пріоритетних цінностей у житті та діяльності Національної поліції України. Однак не в усіх випадках застосування зброї поліцейським у своїй діяльності є законним, ефективним, пропорційним та необхідним. Для застосування вогнепальної зброї поліцейський повинен володіти не тільки тактичною підготовкою та знаннями застосування вогнепальної зброї, але й психологічною стійкістю та підготовленістю, що має прямий вплив на виконання поліцейськими своїх функціональних обов'язків. Слід зауважити, що не менш важливим критерієм застосування вогнепальної зброї, є також знання чинного законодавства, відповідно до якого поліцейський має право застосовувати зброю. На нашу думку, можна виокремити декілька основних проблем, щодо застосування вогнепальної зброї: відсутність підготовки та підзвітності, тобто недостатня підготовка щодо правильного застосування вогнепальної зброї та відсутність суворого оцінювання чи перевірок, що може призвести до випадкових пострілів, зловживання силою та загального браку професіоналізму у поведженні зі зброєю. Політична поляризація та конфлікт: з 2014 року Україна переживає період політичної нестабільності та конфлікту, триваючий конфлікт з росією та внутрішні розбіжності. Це ще більше ускладнює проблему, оскільки вогнепальну зброю можна розглядати як зброю політичної влади або потенційний інструмент для тих, хто виступає за сепаратизм або інші політичні плани. Культура та історичний контекст: Україна має давню історію володіння вогнепальною зброєю та сильну культуру володіння зброєю, тобто це означає, що багато громадян мають зброю. Це може ускладнити ситуацію, коли мова заходить про регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими, оскільки може виникнути опір або спротив з боку тих, хто сприймає це як обмеження своїх прав. Суспільна недовіра: в Україні існує значний рівень суспільної недовіри до поліцейських. Цей брак довіри може посилитися, якщо застосування вогнепальної зброї поліцейськими не регулюватиметься належним чином і не буде контролюватися з боку державної влади, що потенційно може призвести до подальшого погіршення відносин між громадою та поліцією.

Ключові слова: застосування, вогнепальна зброя, законний, ефективний, пропорційний, необхідний, поліцейські.

Zelenskiy E.S., Nemonova L.H. The conflict issue of the use of firearms by employees of the national police of Ukraine.

The article discusses some aspects and issues of the use of firearms by employees of the National Police of Ukraine, during the performance of their official duties and powers, in all cases related to

shooting. According to the current legislation, the use of firearms is one of the most severe coercive measures, and may be used in exceptional cases, which is specified in the provisions of the Law of Ukraine "On the National Police". The law ensures, first of all, the personal safety of the police officer. Secondly, the safety of other citizens, which is one of the priority values in the life and activities of the National Police of Ukraine. However, not in all cases the use of weapons by the police in their activities is legal, effective, proportionate and necessary. In order to use a firearm, a police officer must possess not only tactical training and knowledge of the use of firearms, but also psychological stability and preparedness, which has a direct impact on the policemen's performance of their functional duties. It should be noted that an equally important criterion for the use of firearms is knowledge of the current legislation, according to which a police officer has the right to use a weapon. In our opinion, there are several main problems with the use of firearms: lack of training and accountability, i.e. insufficient training in the proper use of firearms and a lack of rigorous evaluation or inspections can lead to accidental shootings, abuse of force and a general lack of professionalism in the handling of firearms. Political Polarization and Conflict: Since 2014, Ukraine has experienced a period of political instability and conflict, ongoing conflict with Russia, and internal divisions. This further complicates the issue as firearms can be seen as weapons of political power or potential tools for those advocating separatism or other political agendas. Culture and historical context: Ukraine has a long history of firearms ownership and a strong gun culture, meaning that many citizens own guns. This can complicate the situation when it comes to regulating the use of firearms by the police, as there may be resistance or resistance from those who perceive it as a limitation of their rights. Public mistrust: There is a significant level of public mistrust of the police in Ukraine. This lack of trust could be exacerbated if the use of firearms by police is not properly regulated and monitored, potentially leading to further deterioration of community-police relations.

Key words: application, firearms, legal, effective, proportionate, effective, police.

Постановка проблеми. Аналіз ситуацій застосування вогнепальної зброї поліцейськими під час виконання службових обов'язків, свідчить про велику кількість випадків, коли працівники поліції перевищують свої повноваження, застосовуючи зброю у випадках, де доречним було використати менш суворий захід примусу, такий як, фізична сила або застосування спеціальних засобів, а також не дотримуючись законодавчої бази та не діючи відповідно до закону. Тому на нашу думку, не менш важливим є питання своєчасного та законного застосування вогнепальної зброї поліцейськими у своїй службовій діяльності, а саме стосовно яких осіб доречно буде застосувати зброю.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Дослідження проблеми застосування працівниками Національної поліції України вогнепальної зброї здійснювали у своїх працях: Лопасєва О.М., Волков Ю.М., Поливанюк В.Д., Москалець А.П., Гуцуляк М.Я., Равлюк І.І.

Метою статті є дослідження конфліктних питань застосування вогнепальної зброї поліцейськими.

Виклад основного матеріалу: Вогнепальна зброя – це зброя, яка використовує силу вибухового матеріалу для приведення в рух снаряда. Вони бувають різних типів, включаючи пістолети, гвинтівки, дробовики та кулемети. Вогнепальна зброя зазвичай застосовується для самооборони, полювання, спортивної стрільби та військових цілей. Вона містить різні частини, такі як ствол, патронник, курок і ударно-спусковий механізм. Використання вогнепальної зброї та володіння нею регулюються по-різному в різних країнах, причому в одних допускається широке володіння цивільною зброєю, а в інших діють суворі закони про контроль над зброєю. Публічні дебати часто виникають навколо таких питань, як права на володіння зброєю, насильство з використанням зброї та ефективність заходів контролю над зброєю. У статті 46 закону України «Про Національну поліцію» міститься чіткий перелік випадків, у яких поліцейський уповноважений застосувати вогнепальну зброю та інциденти коли зброю дозволяється застосовувати без попередження. Слід розуміти, що застосування вогнепальної зброї поліцейськими відбувається надзвичайно рідко, оскільки навіть будучи формально правим поліцейський може бути звинуваченим у незаконному застосуванні зброї. В результаті поліцейські неодноразово жертвують гарантіями безпеки, побоюючись можливих наслідків, оскільки за перевищення повноважень при застосуванні заходів примусу вони можуть залучатися до кримінальної відповідальності, встановленою українським

законодавством. Неоднозначність оцінки дій співробітників поліції при застосуванні ними вогнепальної зброї свідчить про те, що між нормами права існують протиріччя, наслідками яких є необґрунтоване притягнення поліцейських до відповідальності, не лише дисциплінарною, а й до кримінальної [1]. Ще одним нормативно-правовим актом, на який повинні спиратися поліцейські, це Конституція України, в якій закріплено права, свободи, обов'язки громадянина та засади економічного, політичного, соціального й духовного життя суспільства. Та перш ніж застосовувати будь які поліцейський заходи, щодо особи, поліцейський повинен звернутися до положень вищезазначеного закону і визначити, чи не перечать його дії Конституції України.

Для того, щоб застосувати вогнепальну зброю стосовно правопорушника, поліцейський повинен взяти до уваги низку визначальних факторів. Первинним завданням є оцінка ситуації, що склалася на предмет критичності, так само слід визначити, чи входить дана ситуація до переліку підстав застосування зброї визначених Законом України «Про Національну поліцію». Перш ніж застосувати вогнепальну зброю в ситуації, що загрожує життю та здоров'ю поліцейського або інших громадян, поліцейському слід оцінити події, що відбуваються, і спланувати хід своїх дій [3].

У тих випадках, коли обійтися без застосування вогнепальної зброї не представляється можливим, то завдання поліцейського найкоротший термін визначити хід подальших дій, дотримуючись наміру мінімізувати можливі збитки, оскільки неправильно прийняте рішення може мати досить тяжкі наслідки. Поліцейському потрібно пам'ятати, що зброя знаходиться в кобурі, а в патроннику відсутній патрон, тому в разі потреби застосування зброї, її необхідно привести в бойову готовність та зробити попередження правопорушнику про можливість її застосування, щоб дати йому час для виконання законних вимог поліцейського. Якщо злочинець проігнорував та не виконав вказівок, то поліцейський має право особисто або у складі групи застосувати вогнепальну зброю.

Треба зауважити той факт, що в ряді випадків поліцейські не мають достатнього рівня підготовки, який дозволить їм протистояти правопорушнику. А саме обов'язок кожного поліцейського проходити початкову підготовку у системі закладів освіти зі специфічними умовами навчання МВС України для формування професійної придатності до несення служби в умовах застосування зброї, є одним з чинників правомірного застосування вогнепальної зброї.

Таким чином, дії поліцейських обумовлені міркуваннями власної безпеки та безпеки суспільства. У всіх у випадках застосування зброї поліцейським призначаються слідчі заходи та перевірка законності застосування вогнепальної зброї, а якщо буде встановлено, що було допущено порушення правил, то поліцейського не минає відповідальність. Звідси ми є свідками того, що багато поліцейських намагаються уникати застосування вогнепальної зброї, намагаючись замінити її фізичною силою або використанням спеціальної зброї, навіть у випадках коли її застосування є доцільним та доречним.

Не варто забувати, що помилки у діяльності поліції можуть послужити й підриву авторитету як поліції, так і Міністерства внутрішніх справ загалом. Адже кожен факт необґрунтованого застосування фізичної сили, спеціальних засобів або вогнепальної зброї негативно відображається у всіх засобах масової інформації, що впливає на ставлення всього населення (суспільства загалом) до діяльності правоохоронних органів в цілому.

На нашу думку, слід зазначити деякі причини, що впливають на своєчасне та правомірне застосування вогнепальної зброї поліцейськими зокрема:

- 1) проблеми, пов'язані з рівнем службової, бойової та фізичної підготовки поліцейськими;
- 2) страх поліцейських перед дисциплінарною і, тим більше кримінальною відповідальністю внаслідок застосування ними вогнепальної зброї;

Слід зауважити, що відповідно до законодавства працівники поліції несуть кримінальної відповідальності зашкоду, заподіяну під час виконання службових обов'язків із запобігання суспільно небезпечним посяганням і затриманню злочинців, у випадках, коли вони не здійснили перевищення заходів, необхідних для правомірного затримання правопорушника [2].

- 3) надмірно докладна регламентація дій поліцейських при застосуванні вогнепальної зброї;
- 4) правові та психофізіологічні компоненти застосування поліцейськими вогнепальної зброї.

Під час виконання своїх службових обов'язків поліцейським доводиться стискатися з ситуаціями, пов'язаними з чиненням опору правопорушниками. Успіх у таких випадках обумовлений кваліфікацією поліцейського, його готовністю до застосування силової протидії, психологічної стійкості та правової грамотності [6]. Безпека поліцейського безпосередньо залежить від уміння

впевнено та ефективно застосовувати різні заходи примусу, пов'язані з фізичною силою, спеціальними засобами, вогнепальною зброєю. У зв'язку з цим поліцейських зобов'язаний постійно удосконалювати свої знання в галузі права, навички володіння бойовими прийомами боротьби, поводження зі спеціальними засобами та з вогнепальною зброєю, підтримувати фізичну форму.

Висновок. Враховуючи викладене, слід зазначити, що правомірність застосування вогнепальної зброї поліцейськими не втрачає своєї актуальності, особливо це проявляється в тих випадках, коли йдеться про масові заворушення. У подібних ситуаціях працюють спеціалізовані підрозділи особливого призначення «Корд». При цьому поліцейський має докласти зусиль до мінімізації наслідків виконаного пострілу та пам'ятати про особисту відповідальність за заподіяну шкоду та неправомірне і незаконне використання вогнепальної зброї. Також виникає необхідність розширення повноважень поліцейського щодо застосування вогнепальної зброї з метою оборони та самооборони, детермінується інцидентами, яких чимало, в яких здоров'ю поліцейського було завдано серйозних поранень або вбито. У нормах Закону України «Про Національну поліцію» йдеться про заборону застосування вогнепальної зброї при масовому скупченні людей, щоб уникнути жертв серед випадкових людей. В результаті, попри наявність зброї, по суті, поліцейський у нагноті, що чинить заворушення, виявляється беззбройним. І, всупереч наявності підстав щодо застосування зброї, описаних у законі, всі вони автоматично скасовуються у багатолюдних місцях для мінімізації випадкових жертв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.10.2023).
2. Вогнева підготовка: навч. посіб. / кол. авт.; ред. В.Я. Покайчук. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: ДДУВС, 2021. 264 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/7376>.
3. Волков Ю.М., Поливанюк В.Д., Проблемні питання застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції під час виконання службових обов'язків. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 86–89.
4. Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання. Упоряд. Крапивін Є.О. К.: Асоціація УМДПЛ, 2016 р. 408 с.
5. Цільмак О.М. Психологічні детермінанти проявів агресії у працівників органів внутрішніх справ: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06. Київ, 2004. 312 с.
6. Лопасєва О.М. Основні психологічні аспекти підготовки співробітників поліції до застосування та використання вогнепальної зброї. *Актуальні питання протидії злочинності: вітчизняний та зарубіжний досвід*: Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро: ДДУВ, 2017. С. 84–87.
7. Казначеев Д.Г., Лопасєва О.М. Особливості формування психологічної стійкості і готовності працівників поліції у процесі навчання з вогневої підготовки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4 (97). С. 82–85.